

ΝΑΟΥΣΑΪΚΑ ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

της Ελένης Μήτσιαλα -Ζεγκίνη

Πολλές πληροφορίες για το Δίκαιο στην μετεπαναστατική Νάουσα και τα ιδιωτικά έγγραφα της ίδιας εποχής μας δίδει ο Αχιλλέας Γκούτας στην μονογραφία του “Δίκαιο και έθιμα στη μετεπαναστατική Νάουσα (1830 - 1912)” στην πρόσφατη έκδοση της ΠΙΕΝ “Νάουσα 19ος-20ος αιώνας”.

Κάποια επιπλέον στοιχεία στο παραπάνω θέμα ελπίζουμε ότι θα προσθέσουν τα δύο ιδιωτικά έγγραφα που παραθέτουμε στη συνέχεια. Το πρώτο είναι ένα πωλητήριο του 1843 που πρωτοδημοσίευσε ο Ιωάννης Βασδραβέλης (ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ τόμος 10ος ΕΜΣ 1970) και το δεύτερο μια διαθήκη του 1906 που βλέπει για πρώτη φορά το φως της δημοσιότητας.

Τα πρώτα χρόνια μετά την επανοίκηση της Νάουσας τα ιδιωτικά έγγραφα γράφονται πάνω σε απλό χαρτί, χωρίς να έχουν έναν ενιαίο τύπο σύνταξης. Άλλα είναι κακογραμμένα και ανορθόγραφα, ενώ άλλα είναι γραμμένα σε λόγια γλώσσα συνταγμένα από κάποιους μορφωμένους. Μετά το 1860, που η κοινωνία της Νάουσας οργανώνεται και αναπτύσσεται, τα ιδιωτικά έγγραφα παρουσιάζουν πιο επίσημο χαρακτήρα με σωστή σύνταξη και ορθογραφία. Από τα τέλη του 19ου αιώνα πολλές επίσημες πράξεις, όπως υιοθεσίες, προικοσύμφωνα, διαθήκες, βεβαιώσεις και επικυρώσεις ιδιωτικών εγγράφων καταγράφονται σε ειδικά βιβλία της Μητροπόλεως, τους ΚΩΔΙΚΕΣ. Δυστυχώς πολλών από αυτούς αγνοείται η τύχη, αλλά και στους υπάρχοντες είναι δύσκολη η πρόσβαση προς το παρόν.

Στους ΚΩΔΙΚΕΣ τις πράξεις καταγράφει ο Γραμματέας της Δημογεροντίας της Ιεράς Μητροπόλεως όπως αναφέρεται στον “Κανονισμό της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας Ναούσης” το 1912. Συγκεκριμένα ο Γραμματέας μετα-

ξύ των άλλων καθηκόντων του “...β) εκτελεί καθήκοντα συμβολαιογράφου, ήτοι συντάσσει προικοσύμφωνα, διαθήκες, αφιερωτήρια, πληρεξούσια δι’ Εκκλησιαστικά και Μικτά Εκκλησιαστικά Δικαστήρια και ξένας δικαστικές και διοικητικές Αρχάς και παν άλλο έγγραφο της αρμοδιότητάς αυτού ...γ) τηρεί εν τάξει τα αρχεία και τους κώδικας ευθυνόμενος δια πάσαν τυχόν απώλειαν αυτών... ε) τηρεί εν τάξει τα ακόλουθα βιβλία, ων ουδέν μέρος ανακοινεί άνευ διαταγής του προέδρου 1)... 5) Τον κώδικα των πράξεων συμβολαίων και διαθηκών...” Παλαιότερα ιδιωτικά έγγραφα είναι καταγεγραμμένα από τον Αρχιερατικό Επίτροπο της Ι. Μητροπόλεως Βεροίας και Ναούσης.

Πωλητήριο του 1843

Το πωλητήριο αυτό βρισκόταν στο αρχείο του συμβολαιογράφου Θεσσαλονίκης Αριστοτέλους Γκούτα, ο οποίος καταγόταν από τη Νάουσα. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που μας δίνει ο Ι. Βασδραβέλης το πρωτότυπο είναι γραμμένο στην πρώτη σελίδα δίφυλλου χάρτου διαστάσεων 0,21 X 0,30 εκ. Το κείμενο είναι συντεταγμένο σε λόγια γλώσσα προφανώς από κάποιο μορφωμένο άνδρα, του οποίου δυστυχώς δεν αναφέρεται το όνομα. Ο γραφικός χαρακτήρας του εγγράφου μοιάζει με την υπογραφή του πρώτου μάρτυρα Κωνσταντίνου Αναστασίου, ίσως αυτός να είναι και ο συντάκτης του πωλητηρίου. Η πώληση έλαβε χώρα το έτος 1843, δηλαδή 20 χρόνια περίπου μετά το νέο εποικισμό, που επακολούθησε την καταστροφή του 1822. Το αντικείμενο της πώλησης είναι ένα κτήμα - οικόπεδο μέσα στην πόλη με μια οικοδομή μέσα σ’ αυτό. Αναφέρονται τα ονόματα των ιδιοκτητών που συνορεύουν με την εν λόγω ιδιοκτησία μεταξύ των οποίων είναι και ένα χάνι κάποιου Χ”Κων/

νου Χ' Αργύρη. Η αξία του οικοπέδου με την οικοδομική ανέρχεται σε 2.500 γρόσια.

Στο κείμενο δεν αναφέρεται το όνομα του πωλητού, αν κρίνουμε όμως από άλλα πωλητήρια της ίδιας περιόδου, πωλητής πρέπει να είναι ο πρώτος υπογράφων Μάμαντης Αναστασίου με την εγγραφή δίπλα "βεβαιώνω τα άνωθεν", ενώ δίπλα από τις υπόλοιπες υπογραφές, των μαρτύρων, υπάρχει η εγγραφή "μαρτυρώ".

Ο Ι. Βασδραβέλης στα σχόλιά του ταυτίζει τον "πωλητή" Μάμαντη Αναστασίου με το γνωστό Μάμαντη από τα γεγονότα της επανάστασης της Νάουσας, μάλλον όμως πρόκειται για λανθασμένη εκτίμηση γιατί ο Μάμαντης ήδη είχε πεθάνει από το 1828 και το επώνυμό του ήταν Δραγατάς, ενώ εδώ είναι Αναστασίου. Εξάλλου το όνομα Μάμαντης ήταν συνηθισμένο παλιά στη Νάουσα σαν υποκοριστικό του Διαμαντής.

Το κείμενο του πωλητηρίου έχει ως εξής:

"Δια του παρόντος πωλητηρίου και εμμαρτύρου γράμματος δηλοποιώ τοις πάσι ο υποφαινόμενος ότι έχων εις την αγοράν κτήμα ιδιόν μου γειτνιάζον δεξιόθεν με οσπήτιον του Τζίτζη Τρούπκου, αριστερόθεν με χάνι του Χατζηκωνσταντίνου Χατζηαργύρη, εις τα όπισθεν με οσπήτιον του Γιαννάκη Γρέκου και πλαγίως με κοινόν δρόμον, κατά της κραταιάς κρίσεως του σιουρούτι (αντίγραφο επίσημου εγγράφου) το ετράφι (όρια) σεφιλίκι (;) εν δρασκελίον αφ' ου το εχάρισα προς τον Λάκη Πίπλα, όλλην την άλλην λοιπήν οικοδομήν μαζί και ιδιόν μου κτήμα το επώλησα αυτοπροαιρέτως και αβιάστως προς τον ρηθέντα Λάκη Πίπλα δια γρόσια Νο 2.500 : ήτοι δύο χιλιάδας και πεντακόσια, τα οποία έλαβον παρ' αυτού τούτου τη ιδία στιγμή σόα και ανελλιπή μέχρι οβολού, και δεν έχω να λάβω του λοιπού παρ' αυτού τίποτε, ωσάν όπου επωλήθη προς αυτόν παρ' εμού και έλαβον όλην την απαιτουμένην τιμήν, ως προείπον, και επί τούτου θέλει είναι από της σήμεραν το μέχρι τούδε κτήμα μου υπό την εξουσίαν του ρηθέντος Λάκη ως ιδιόν του κτήμα. όστις βέβαια θέλει το μεταχειρίζεται ως κτήτωρ αυτού χωρίς να ενοχλείται ήδη μήτε παρ' εμού, μήτε παρ' άλλου τινός κακεντρεχούς συγγενούς μου ως απόλυτος εξουσιαστής αυτού, δια το βέβαιον λοιπόν έγινε το παρόν ενώπιον αξιοτίμων ανδρών, και εδόθη παρ' εμού προς αυτόν βεβαιωμένον εμοί τε και τοις υποφαινόμενοις

τούτοις ανδράσιν, ίνα έχη την απαιτουμένην εντω κριτηρίω ισχύν της δικαιοσύνης και υποφαινόμεναι"

1843 : 23: *Ιουλίον εν Ναούσση μάμαντης αναστασίου βεβεόνο τα άνωθεν Κωνσταντίνος Αναστασίου μαρτυρώ Τώνης δημήτρη μαρτυρώ θεοδόσις γεοργίου μαρτυρώ γιόργις Χατζημαλούσης μαρτιρώ δημήτρης Λεμπόγια μαρτιρώ*
(το κείμενο έχει προσαρμοσθεί στο μονοτονικό σύστημα, διατηρήθηκε όμως η ορθογραφία του).

Διαθήκη του 1906

Η διαθήκη αυτή (βρίσκεται στο αρχείο μου) είναι αντίγραφο από πρωτότυπο που είναι καταχωρημένο στον οικείο κώδικα της Μητροπόλεως και στις σελίδες 216-218 . Είναι γραμμένη σε λόγια γλώσσα πάνω σε δύο φύλλα διαστάσεων 49X34 εκ. χαρτοσημασμένη με δύο χαρτόσημα του τουρκικού δημοσίου και σφραγισμένη με τη σφραγίδα της Μητροπόλεως . Ως προς τον τρόπο σύνταξης παρατηρούμε ότι μοιάζει με επίσημες διαθήκες που συντάσσονται αργότερα , μετά την απελευθέρωση, από κανονικούς συμβολαιογράφους.

Η διαθήκη γράφηκε στις 12 Δεκεμβρίου του 1906 από το Θεολόγο Τσακμάκη, γραμματέα της Ιεράς Μητροπόλεως , που εκτελεί και χρέη συμβολαιογράφου, στην αίθουσα συνεδριάσεων του Μικτού εκκλησιαστικού δικαστηρίου της Μητροπόλεως, ενώπιον 7 μαρτύρων. Το γνήσιον των υπογραφών βεβαιώνει ο αρχιερατικός επίτροπος Ναούσης οικονόμος παπα-Αθανάσιος, ως εκπρόσωπος του Βεροιάς και Ναούσης Αποστόλου (πρόκειται για τον Απόστολο Χριστοδούλου που διετέλεσε μητροπολίτης στη Βέροια από το 1906 μέχρι το 1908). Οι μάρτυρες υπογράφουν μόνο στον κώδικα, ενώ στο αντίγραφο που έχουμε στα χέρια μας τα ονόματα είναι γραμμένα από το γραμματέα Θ. Τσακμάκη.

Ως προς το περιεχόμενο της διαθήκης δεν έχουμε να παρατηρήσουμε κάτι ιδιαίτερο. Ο διαθέτης καθιστά κληρονόμους του εξ ίσου τη σύζυγό του, τη θετή του κόρη και τον εσώγαμβρό του. Φροντίζει ιδιαίτερα για τη σύζυγό του γι' αυτό και θέτει όρο να μη πωληθεί τίποτα από την περιουσία του

πριν από το θάνατό της. Εκτελεστές της διαθήκης ορίζει τη θετή του κόρη, το γαμβρό του και τον Χ"Γιαννάκη Χ"Θεοδοσιάδη. Αξίζει να παρατηρήσουμε ότι αφήνει και μισή λίρα για τα σχολεία της πόλης, τα οποία ως γνωστόν συντηρούνταν από την τοπική Κοινότητα. Στη συνέχεια παραθέτουμε αποσπάσματα από την εν λόγω διαθήκη.

Ο Βερροίας και Ναούσης Απόστολος επιβεβαιού το γνήσιον των όπισθεν υπογραφών

Διαθήκη

Σήμερον την δωδεκάτην Δεκεμβρίου μηνός και έτους χιλιοστού ενεακοστού έκτου (1906) ημεραν εβδομάδος Τρίτην και ώραν ενδεκάτην τουρκική ελθών εν τη ενταύθα ιερά Μητροπόλει δωματίον των συνεδριάσεων του Μικτού εκκλησιαστικού δικαστηρίου ο ... κάτοικος Ναούσης, υπήκοος οθωμανός, χριστιανός ορθόδοξος και άσχετος συγγενείας προς εμέ, παρέστη ενώπιον εμού του υποφαινομένου Θεολόγου Τσακμάκη εκπληρούντος ενταύθα χρέη γραμματέως της ιεράς Μητροπόλεως Βερροίας και Ναούσης, συνάμα δε και χρέη συμβολαιογράφου εν Αυτή και ηγήσατο, ίνα συντάξω την διαθήκην του παρουσία των επί τούτω υπ' αυτού προσκληθέντων επτά μαρτύρων Κωνσταντίνου Ν. Μαρκοβίτη, ράπτου, Γεωργίου Κωνσταντίνου Πάντσιου, κουρέως, Αθαν. Διαμάντη, υπαλλήλου, Ιωάννου Α. Μπιλιούρη, βαρελοποιού, Αντωνίου Φιδάντη, ξυλουργού, Αριστείδου Παπαγιάννη, ωρολογοποιού και Παναγιώτου Γρ. Παναγιώτου, κηπουρού, απάντων κατοίκων Ναούσης, υπηκόων οθωμανών, χριστιανών ορθόδοξων, γνωστών και ικανών και μη εξηρεμένων υπό του νόμου. Αφού δε είδον και εβεβαιώθη ότι ο διαθέτης ... έχει σώας τας φρένας και υγιά τον νουν προσεκάλεσα τους μάρτυρας να υποσχεθώσι εν βάρει συνειδήσεως ότι θα φυλάξωσι μυστικόν πάν ό,τι ακούσωσι παρά του διαθέτου κι έως του θανάτου αυτού. Μηδενός δε ετέρου πλην του διαθέτου και των προσημειωθέντων μαρτύρων ευρισκομένου εν τω δωματίω τούτω, ο διαθέτης ... ενώπιον εμού και των μαρτύρων είπε τα εξής. Α) Ακυρώ την προηγουμένην διαθήκην μου υπό χρονολογίαν δεκατην ογδόην Φεβρουαρίου μηνός και έτους χιλιοστού ενεακοσιοστού τετάρου. Β) Η περιουσία μου αποτελείται εκ των εξής (απαριθμούνται τα περιουσιακά στοιχεία) Γ) Απάσης ταύτης και περιγραφείσης ανωτέρω κινητής και ακινήτου πε-

ριουσίας μου καθιστώ γενικούς κληρονόμους μου εξ ίσου την σύζυγόν μου Μαριγώ, την θετήν θυγατέρα μου Ελένη και τον εσώγαμβρόν μου ... και αφήνω εις αυτούς ανά εν τρίτον εκ της όλης περιουσίας μου.....Δ) Θέλω και ορίζω, όπως πάντες οι κληρονόμοι μου διατηρήσωσι ακεραίαν την περιουσίαν μέχρι του θανάτου της συζύγου μου χωρίς να πωλήσωσι τι εξ αυτών. Ε) Ζ) Διατάσσω δε τους ειρημένους γενικούς κληρονόμους μου, όπως λόγω ιδιαίτερων κληροδοτημάτων μου χορηγήσωσι από κοινού τα εξής. 1).....2)Εις τα σχολεία της ενταύθα ορθόδοξου ελληνικής κοινότητος ημίσεια (1/2) λίραν. Η) Εκτελεστάς της διαθήκης μου ταύτης ορίζω και καθιστώ την ειρημένην θετήν θυγατέρα μου Ελένην τον σύζυγον αυτής ... και τον Χ"Γιαννάκη Χ"Θεοδοσιάδην κάτοικον Ναούσης, υπήκοον οθωμανόν, κτηματίαν, ίνα κατά την θέλησίν μου προβώσι εις την νόμιμον εκτέλεσιν αυτής μετά τον θάνατον της συζύγου μου. Εις πίστωσιν των ανωτέρω συνετάχθη η παρούσα διαθήκη και αναγνωσθείσα μεγαλοφώνως και ευκρινώς εις υπόκοον του διαθέτου και των μαρτύρων και ιδία παρ' εκάστου αυτών παρατηρηθείσα υπεγράφη παρά του διαθέτου ...ιδιοχείρως, παρά των μαρτύρων και παρ' εμού του συμβολαιογράφου.

Εν Ναούση τη 12η Δεκεμβρίου 1906 εξ

Ο διαθέτης

Οι Μάρτυρες

Κων. Ν. Μαρκομπίτης

Γεωργ. Κ. Πάντσιου

Ιωάνν. Α. Μπιλιούρης

Αντώνιος Δ. Φιδάντης

Αριστείδης Γ. Παπαγιάννης

Θανάσης Διαμάντης

Παναγιώτης Γ. Παναγιώτης

ο συμβολαιογράφων γραμματεύς

Θεολόγος Τσακμάκης

Ο Αρχιερατικός επίτροπος Ναούσης οικονομος παπα Αθανάσιος βεβαιού το γνήσιον των ανωτέρω υπογραφών.

Ότι ακριβές αντίγραφον του πρωτοτύπου εξαχθέν εκ του οικείου κώδικος (σελίς 216-218)

Εν Ναούση τη 12η Δεκεμβρίου 1906

Θεολόγος Τσακμάκης εκτελών ενταύθα χρέη γραμματέως της Ιεράς Μητροπόλεως Βεροίας και Ναούσης.